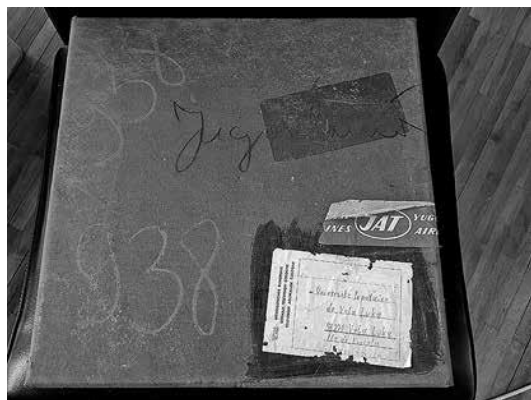

DIGITALIZACIJA FILMSKE GRAĐE IZ FUNDUSA MUZEJSKIH ZBIRKI CENTRA ZA KULTURU VELA LUKA

RADA DRAGOJEVIĆ ČOSOVIĆ □ Muzejske zbirke Centra za kulturu Vela Luka

sl.1. Plava kutija s naljepnicom aviokompanije JAT u kojoj se nalazio film *Spektakel oder Realität – Vela Luka* dugo godina je smatrana izgubljenom

sl.2. i 3. Film *Spektakel oder Realität – Vela Luka*

Umjetničke manifestacije poznate pod nazivom *Međunarodni susreti likovnih umjetnika* održavale su se biennialno u Veloj Luci od 1968. do 1972. godine, a dokumentarna i umjetnička građa tih manifestacija većim se dijelom čuva, prikuplja i obrađuje u velolučkom Centru za kulturu. Prikupljanje, sređivanje i proučavanje navedene građe intenziviralo se tijekom priprema dokumentarne izložbe *Međunarodni susret likovnih umjetnika u Veloj Luci 1968. / The 1968 International Encounter of Artists in Vela Luka* kojom se obilježavala 50. obljetnica prvoga održanog međunarodnog susreta u mjestu. Izložba je popraćena dvojezičnim katalogom na hrvatskome i engleskom jeziku s popisom i fotografijama svih dostupnih i atribuiranih mozaika nastalih 1968. godine, a održana je u ljeto 2018. godine u nekadašnjoj galeriji Centra za kulturu Vela Luka.

Pri jednom od razgovora s inicijatorima i organizatorima *Susreta* – umjetnicima Kosom Bokšan (1925. – 2009.) i Petrom Omčikusom (1926. – 2019.), saznala sam da je u vrijeme održavanja *Trećega međunarodnog susreta likovnih umjetnika* televizijska ekipa iz Njemačke snimala dokumentarni film o toj manifestaciji, ali filmu nije bilo traga niti sam imala detaljnijih informacija vezanih za nj. Naime, za razliku od prva dva održana susreta, građa *Trećega međunarodnog susreta* bila je oskudna, a umjetnici Petar Omčikus i Kosa Bokšan zbog svoje se dobi i vremenskog odmaka dugog više desetljeća nisu mogli sjetiti pojedinih imena ni detalja. Ipak, naglasili su da se na trećem susretu, koji je, kao i prethodna dva, bio ambiciozno zamišljen i privukao brojne sudionike

iz raznih krajeva tadašnje države i svijeta, među organizatorima i sudionicima osjećao zamor, a postojao je i svojevrstan prijemor između organizatora i njemačke televizijske ekipe koja je snimala film. Također, Petar Omčikus, koji je i sam sudjelovao u snimanju filma, i Kosa Bokšan više su puta naglašavali važnost filma i njegovu dokumentarnu vrijednost navodeći da je film trebao biti poslan u Velu Luku, ali nisu znali gdje se nalazi.

Prikupljajući i sređujući dokumentaciju *Međunarodnih susreta likovnih umjetnika* u Veloj Luci, pronašla sam

podatak da je dokumentarni film o trećem međunarodnom susretu snimala televizijska ekipa WDR-a (Westdeutscher Rundfunk) iz Kölna, i to od 12. do 28. kolovoza 1972.

U televizijskoj ekipi bili su, prema dostupnim podacima, Jose Montes-Baquer, Klaus Sachs, Moeljo Hendrodjano, Jürgen Hasenach, Siegfried Fanselow i Friedrich Willms. Zahvaljujući dokumentaciji, utvrđeno je da je film pod nazivom *Spektakel oder Realität – Vela Luka* na dvije 16-milimetarske role 24. kolovoza 1973. poslan iz Kölna u Velu Luku kako bi se prikazivao i koristio za kulturno-prosvjetne potrebe. Dokument koji to potvrđuje jest pronađena carinska potvrda o primitku pošiljke, zajedno s navedenim podacima. Pretražila sam sve prostore unutar zgrade koji su mi bili dostupni, raspitivala se kod osoba koje su nešto mogle znati o filmu, ali nije mu bilo traga. Pojedini su se mještani živo sjećali njemačke televizijske ekipe koja je snimala razna događanja u sklopu *Susreta* i koja je intervjuirala djelatnike mnogih gospodarskih subjekata u mjestu, a pojedinci su se sjećali i ljetne škole kamere te „šušura“ što ga je donio *Susret*, kao i brojnih umjetnika koji su tog ljeta 1972. boravili u Veloj Luci. Međutim, fotografija i zapisa nije bilo, pa su pronađeni dokumenti bili dragocjen izvor informacija iz kojih smo doznali naziv filma, ime televizijske kuće, imena članova filmske ekipe te uvjete po kojima nam je film ustupljen.

Godine 2017. ravnatelj Centra za kulturu Vela Luka dr. sc. Dinko Radić uputio je dopis WDR-u Köln sa zamolbom da Centru za kulturu ustupe kopiju navedene filmske građe kako bi se njome koristili za potrebe budućih izložaba s temom *Međunarodnih susreta* u Veloj Luci. Film iz Njemačke, nažalost, nismo dobili, ali je i dalje postojala nada da će se pronaći. I na našu veliku radost, film je pronađen.

Nakon smrti velikoga glazbenog umjetnika Olivera Dragojevića krenule su pripreme za adaptaciju zgrade Centra za kulturu Vela Luka za potrebe buduće memorijalne zbirke.

Godine 2020. tijekom čišćenja pretrpanog skladišta pokraj WC-a u prizemlju, među različitim predmetima za svakodnevno održavanje zgrade i raznim inventarom skupljenim posljednjih nekoliko desetljeća, pronađena je plava kutija omotana konopcem i s naljepnicom avio-kompanije JAT. Ugledavši prašnjavu kutiju, bila sam sigurna da je to izgubljeni film. Otvorivši je, to mi je potvrdio natpis *Spektakel oder Realität – Vela Luka* na okrugloj metalnoj kutiji u kojoj je bila filmska rola. Prema navedenom, moglo se zaključiti da film nikad nije raspakiran niti prikazan, a u kakvim je okolnostima i zašto dospio u spremište kojim se desetljećima koristila naša dugogodišnja čistačica Jasenka Farčić, odmilja zvana Jasa, teško je dokučiti.

Neposredno nakon pronalaska filma kontaktirala sam Hrvatski državni arhiv u Zagrebu kako bih dobila potrebne informacije vezane za digitalizaciju građe, a godine

2021. Centar za kulturu Vela Luka prijavio se na natječaj Ministarstva kulture i medija za Programe digitalizacije u arhivskoj, knjižničnoj i muzejskoj djelatnosti u 2022. godini.

Nažalost, sredstva za digitalizaciju su izostala, a zbog nedostatka vlastitih sredstava daljnja obrada pronađene filmske građe trebala je pričekati. Početkom prosinca 2022. godine ponovo sam se javila Hrvatskome državnom arhivu i odnijela u Zagreb na uvid pronađenu filmsku građu. Nakon kratkog vremena stigao je odgovor od gosp. Mladena Burića, načelnika Odsjeka za obradu filmskoga gradiva (Hrvatska kinoteka, HDA) koji me iscrpno izvjestio o stanju građe. Pregledom materijala, kako me je mailom izvjestio gosp. Burić, utvrđeno je da je materijal u lošem stanju zbog uznapredovalog *Vinegar sindroma*, što je prouzročilo velike promjene u strukturi filmske trake te je ona postala vrlo valovita i upotrebljiva ni na montažnom stolu ni na projektoru. U slici su se dogodile određene promjene boje, a magnetofonska je tonska crta na samom filmu prazna (bez zvuka). Magnetski ton (*perfo*) koji se nalazi uz filmsku kopiju počeo se trusiti i njegova je budućnost, nažalost, neizvjesna i kratka. Zbog stanja materijala potrebna je daljnja obrada kako bi se građa mogla skenirati, što je trenutno jedini oblik zaštite filmskog djela na vrpici. Usto je potrebno dodatno montirati sam sadržaj jer zbog stanja vrpce nije moguće obaviti digitalizaciju u jednom kontinuiranom postupku već u dijelovima koji će se morati spajati u originalnu cjelinu.

Nakon primljene ponude za potrebne radnje uplaćena su sredstva za digitalizaciju građe i uslijedilo je iščekivanje. Pri prvom gledanju filma bilo je jasno da je film *Spektakel oder Realität – Vela Luka* sjajan dokument Vele Luke s početka 1970-ih godina i svojevrsan uvid u funkcioniranje ondašnjih gospodarskih subjekata u mjestu i u vremenu bitno drukčijih političkih, društvenih i ekonomskih okolnosti. Film ujedno omogućuje da se djelomično doživi atmosfera *Trećega međunarodnog susreta* i brojnih događaja koji su se u sklopu manifestacije organizirali u mjestu, a čiji su sudionici bili iz svijeta filma, televizije, glazbe, kazališne i likovne umjetnosti te brojni mještani.

st.4. Inicijatori i organizatori *Međunarodnih susreta likovnih umjetnika Kosa Bokšan (1925. – 2009.)* i *Petar Omčikus (1926. – 2019.)* u razgovoru s Radom Dragojević Čosović, Pitvine, 2007.

st.5. Priprema dokumentarne izložbe pod nazivom *Međunarodni susret likovnih umjetnika u Veloj Luci 1968.*

Cilj *Trećega međunarodnog susreta* bio je istražiti mogućnosti aktivne stvaralačke suradnje umjetnika i stanovnika Vele Luke. Na filmu su zabilježeni glazbeni nastupi, uglavnom u dvorištu Osnovne škole Vela Luka, performansi, instalacija *Čakule* na velolučkoj rivi, razgovori sa zaposlenicima i direktorima pojedinih poduzeća i organizacija, nastup Narodne glazbe i folklor, a pojavljuje se i kadar sa slikama na stijeni u uvali Pelegrin u Veloj Luci, što je rezultat umjetničke akcije početkom 1970-ih godina. Rad na stijeni izveli su umjetnici s Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu pod vodstvom akademskog kipara i slikara iz Vele Luke Izvora Oreba. Budući da su slike na stijeni u uvali Pelegrin gotovo nestale, a i pretrpjele su devastaciju, uspjela sam ih prepoznati jer ih se djelomično sjećam iz djetinjstva, kad smo ih znatiželjno promatrali iz brodice, ali i zato što sam u međuvremenu dobila na uvid fotografiju na kojoj je pokojni akademik Šime Vučetić ispred slika na stijeni u Pelegrinu u društvu umjetnika Izvora Oreba.

Film je i prilika da se Velolučani nakon pola stoljeća sretnu sami sa sobom, usporede prošlost i sadašnjost, vide mnoge osobe koje su obilježile Velu Luku druge polovice 20. stoljeća, ali i da se prisjetite događaja koji su brojne mještane ostavljali u čudu i zbog kojih su sebi postavljali pitanja što se to zapravo događa „u mistu”. Mnogi od njih nisu više među živima, a većina živućih osoba danas su mahom 70-godišnjaci i 80-godišnjaci ili neznatno mlađi odnosno stariji. Na filmu su zabilježeni razgovori s čelnim ljudima iz političkoga i gospodarskog života u Veljoj Luci onog vremena poput Filipa Marinovića, Berislava Šeparovića, Ante Borovine i drugih.

U filmu se pojavljuju osobe koje su obilježile društveni i kulturni život Vele Luke poput Mirka Stipkovića Bega i Ive Cetinića Parona, ali i francuski likovni kritičari kao što su Gerald Gassiot-Talabot (*Opus*), Jeanine Warnod (*Le Figaro*) i Georges Baudaille (*Les Lettres françaises*) te redatelj Dušan Makavejev. Naime, prema informacijama koje su mi dali Petar Omčikus i Kosa Bokšan, ali i drugi mještani koji su sudjelovali na *Susretu*, cilj njemačke televizije WDR bio je upravo snimanje tadašnjih gospodarskih subjekata u mjestu, kao i sastanaka tadašnjih društveno-političkih organizacija.

Prema svemu se čini da je naglasak bio na snimanju gospodarskih subjekata u mjestu poput tvornice ribljih konzervi „Jadranka”, brodogradilišta „Greiben”, velolučkih turističkih kapaciteta i dr.

U filmu su kadrovi u kojima se vidi proces pakiranja ribljih konzervi u nekadašnjoj tvornici „Jadranka” te kadrovi s ribarima koji ispred tvornice vuku mreže, a zabilježen je i kadar u kojemu radnici nekadašnjeg Brodogradilišta „Greiben”, mahom na biciklima, nakon posla izlaze iz brodogradilišta, ali se ne vidi i sam proizvodni pogon. Francuski likovni kritičari snimljeni su ispred tada tek izgrađenog hotela „Posejdon”, u kojemu su, prema navodima turističkih djelatnika, bili smješteni.

Studioznu analizu pronađene i digitalizirane filmske građe iz Centra za kulturu Vela Luka svakako treba prepu-

stiti stručnjacima za film, a potrebno je kontekstualizirati film unutar širega kulturnog, povijesnog i društvenog okruženja. Nužno je također i dublje istražiti pozadinu i okolnosti snimanja filma i kontekst produkcije, za što treba raspolagati širim spektrom interpretativnih alata i imati više dostupne dokumentarne građe. Osim stručnjacima za film, valorizaciju treba prepustiti i stručnjacima iz ostalih područja i, naravno, publici. Prvo gledanje svakako zaslužuje velolučka publika, koju će biti važno podsjetiti na vrijeme bitno drukčijih okolnosti, ali i na vrijeme kada su mnoge osobe iz pojedinih kadrova bile još djeca, mladići i djevojke očiju uprtih u neku potpuno drukčiju stvarnost. U filmu je posebice zanimljiv danski skladatelj Jens Vilhelm Pedersen (1939. – 2022.), poznat i kao Fuzzy, kako je i predstavljen u filmu, njegovi glazbeni performansi i nastupi na improviziranim instrumentima u školskom dvorištu, kao i završni kadar u kojemu umjetnik, poput Robinzona, sa zastavicom na kojoj piše „Festival” stoji na morskoj hridi i muzicira na puhačem instrumentu, no bez publike.

Spektakel oder Realität? Neka presudi struka, vrijeme i publika. Za mene kao dugogodišnju kustosicu velolučkog Centra za kulturu pronalazak i digitalizacija te vrijedne dokumentarne građe nakon toliko godina potrage bio je jedan od onih trenutaka u struci kada znamo da smo pronašli nešto veliko i da smo svojim radom dali doprinos pronalasku, identifikaciji i, nadam se, skoroj prezentaciji i široj kontekstualizaciji vrijedne filmske građe, ali i događaja koji su bitno utjecali na kulturu i umjetnost u Veljoj Luci, što se i do danas osjeća u mjestu.

Primljeno: 4. srpnja 2025.

THE DIGITISATION OF CINEMATOGRAPHIC MATERIALS FROM THE HOLDINGS OF THE MUSEUM COLLECTIONS OF VELA LUKA CULTURE CENTRE

Research into the materials of the International Encounters of Fine Artists, held at two-year intervals from 1968 to 1972 brought to the light of day documentary material showing that a team from the German television company WDR of Cologne shot a documentary film about the third international meeting in Vela Luka in 1972 entitled *Spektakel oder Realität*.

The search for the film took some time and while the storage areas were being cleared as part of the conversion of the building into the memorial collection of the great musician Oliver Dragojević, the film was found in a box that had been wedged for years among various put-away items and cleaning materials for the maintenance of the Vela Luka Culture Centre.

When funding had been sourced, the film was digitised in the Croatian State Archives. It is a very worthwhile document about the Third International Encounter in Vela Luka, and a valuable cinematographic record of the 1970s, a time of essentially different circumstances in society, politics and the economy.

In view of all this, the footage deserves the attention of film and other experts as well as wider contextualisation.